

درسهایی

الهیات شفا (۲)

www.ketab.ir
فلسفه ابن سینا (۲)

متفکر شهید استاد مرتضی مطهری

سرشناسه	مطهری، مرتضی، ۱۲۹۸-۱۳۵۸.
عنوان و نام پدیدآور	درسهای الهیات شفا (۲) (فلسفه ابن سینا) / مرتضی مطهری.
مشخصات نشر	تهران: صدرا، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری	۴۲۴ ص.
شابک	(جلد ۲) 978-622-7396-17-1 ، (دوره) 978-622-7396-14-0
وضعیت فهرست‌نویسی	فبا
یادداشت	کتاب حاضر قبلاً به صورت مجموعه آثار (ج ۷ و ۸) همین ناشر در سال ۱۳۶۸ منتشر شده است.
موضوع	ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰-۴۲۸ ق. شفاء. الهیات -- نقد و تفسیر
موضوع	مابعدالطبیعه -- متون قدیمی تا قرن ۱۴ -- فلسفه اسلامی
رده‌بندی کنگره	BP۵۲۱
رده‌بندی دیویی	۱۸۹/۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۳۰۰-۲۲۹۹

www.ketab.ir

درسهای الهیات شفا (۲)

اثر: استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری

نوبت چاپ: چهارم / مهر ۱۴۰۳، ربیع‌الثانی ۱۴۴۶

تعداد: ۲۰۰ نسخه

بها: ۲۹۹/۰۰۰ تومان

حروفچینی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ فجر (۱۰۰۱۳۹۵). تلفن: ۳۳۱۱۹۷۹۶

ناشر: انتشارات صدرا (باکسب اجازه از شورای نظارت بر نشر آثار استاد شهید)

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص ناشر است.

● تهران: شعبه ۱: خیابان ناصرخسروی، مقابل دارالفنون، کوچه دکتر مسعود - تلفن: ۳۳۹۱۵۱۳۰

شعبه ۲: خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، پلاک ۱۱۶۴ - تلفن: ۶۶۴۶۱۰۸۶

● قم: شعبه ۱: خیابان ارم - تلفن: ۳۷۳۱۵۲۲ ● شعبه ۲: مجتمع ناشران - تلفن: ۳۷۸۴۷۵۹۵

پایگاه اینترنتی و فروشگاه آنلاین: motahari.org

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۹۶-۱۷-۱ ISBN: 978-622-7396-17-1

شابک دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۹۶-۱۴-۰ ISBN: 978-622-7396-14-0

فهرست مطالب

مقاله هشتم

فصل چهارم: صفات واجب الوجود

۱۷	..... مقدمه
۱۸	..... دلیلی بر اثبات وحدت واجب
۱۹	..... شبهه ابن کمونه
	ترتیب بحث در «الهیات بالمعنی الاخص»
۲۱	..... قابل انکار نبودن وجوب وجود
۲۳	..... صفات واجب - الاوّل
۲۴	..... واحد و احد
۲۵	..... وحدت ذات و صفات در واجب الوجود
۲۵	..... نظر اشاعره
۲۶	..... نظر معتزله
۲۶	..... نظریه صواب
۲۷	..... وحدت ذات و صفات در نهج البلاغه
۲۹	..... شرح و توضیح متن
۳۳	..... سلوب و اضافات در واجب الوجود
۳۴	..... طرح یک اشکال
۳۴	..... حل اشکال
۳۶	..... الحق ماهیته ائیه
۳۶	..... زیادت وجود بر ماهیت
۳۸	..... ماهیت نداشتن واجب در معارف اسلامی
۳۹	..... تنظیم شیخ در بیان «ماهیته ائیه»
۴۰	..... «وجود مطلق» در اصطلاح امروز
۴۳	..... آیا «وجود مطلق» وجود دارد؟
۴۵	..... برهان اول
۴۶	..... شرح و توضیح متن
۴۸	..... ادامه بحث در «الحق ماهیته ائیه»
۴۸	..... معانی «ماهیت»
۴۹	..... ادامه نظرات مختلف در «وجود مطلق»
۵۰	..... دلایل منکرین وجود مطلق
۵۱	..... بیان اصالت وجودی شیخ از «وجود مطلق»
۵۲	..... رابطه وجود مطلق و واجب الوجود

- وجه دیگری در تفسیر آیه: این آیه ناظر به مسئله عدل و ظلم است ۲۸۸
- نظر علامه طباطبائی (ره) درباره آیه «لَا يُسْتَلَّ عَمَّا يَفْعَلُ» ۲۹۰
- ادامه بحث در حکمت و عنایت حق تعالی ۲۹۲
- یادآوری نظر اشاعره ۲۹۲
- یادآوری نظر معتزله ۲۹۳
- نظریه حکما: تفکیک میان غرض فعل و غرض فاعل ۲۹۴
- تأثیر متقابل میان انسان و فعل او ۲۹۵
- تأثیر متقابل میان فاعل و غایت فاعل ۲۹۶
- بیان دیگری از نظر فلاسفه در حکمت خداوند ۲۹۷
- تأثیر آراء متکلمین در فلسفه اسلامی ۲۹۷
- کمال یابی انسان و استخدام اشیا ۲۹۸
- غایت داشتن انسان و تأثیر آن در شیوه تعلیم و تربیت ۲۹۹
- بیان صحیح غرض داشتن خداوند از فعل خود ۳۰۱
- بیان دیگری از تصور فلاسفه غرب از حکمت خداوند ۳۰۳
- ادامه بحث در حکمت و عنایت حق تعالی
- بررسی بیان علامه طباطبائی (ره) ذیل آیه «لَا يُسْتَلَّ...» ۳۰۷
- علامه طباطبائی (ره): چون خداوند مالک مطلق است از فعل او سؤال نمی‌شود ۳۰۸
- مرحوم علامه: بهتر است که آیه مقید به مالکیت یا حکمت نشود ۳۰۹
- بیان مرحوم علامه در معنی «حکمت» ذیل سوره انبیاء ۳۰۹
- بیان دیگر علامه (ره) از «حکمت خداوند» ذیل سوره اعراف ۳۱۲
- بررسی بیانات فوق ۳۱۴
- بررسی اشکالات هیوم بر برهان نظم ۳۲۲
- رابطه بحث حکمت الهی و برهان نظم ۳۲۳
- هیوم، فیلسوف حسی دوران اخیر ۳۲۴
- تقریر نظر هیوم در مخدوش بودن دلیل نظم ۳۲۵
- اشکال اول هیوم بر برهان نظم ۳۲۶
- اشکال دوم ۳۲۷
- اشکال سوم و چهارم ۳۲۸
- اشکال پنجم و ششم و هفتم ۳۲۹
- رد اشکالات هیوم ۳۳۰
- فعل حکیمانۀ انسان شبیه به فعل خدا نیست ۳۳۰
- برهان نظم ما را به افق ماوراء الطبیعه می‌رساند، نه بالاتر ۳۳۴
- اشکال هشتم هیوم ۳۳۶
- برهان نظم را چگونه می‌توان برهانی تجربی دانست؟ ۳۳۷
- برهان نظم برهانی است مرکب از تجربه و عقل ۳۳۷
- برهان نظم تجربه شیء است برای علت غائی آن ۳۳۸

۳۴۰	ادامه بررسی اشکالات وارده بر برهان نظم
۳۴۰	آیا نظم یک امر نسبی است؟
۳۴۱	تعریف «نظم» در ارتباط با علت غائی است
۳۴۴	تفاوت بینش حکمای اسلامی و فلاسفه مادی نسبت به نظم عالم
۳۴۵	غایت و هدفداری اساس تکامل موجودات است
۳۴۶	اشکال دیگر: تغییرات تدریجی عالم و تصادفی بودن نظم
۳۴۸	تأثیر نظریه داروین در برهان نظم
۳۴۹	فرضیه داروین و نظریه احتمالی بودن نظم عالم
۳۴۹	نظریه داروین و غایت داشتن موجودات
۳۵۲	متن
۳۵۳	کیفیت دخول شر در قضای الهی
۳۵۳	تعریف «شر»
۳۵۳	موارد استعمال لفظ «شر»
۳۵۴	شروع، امور عدمی هستند و یا منشأ عدم می‌شوند
۳۵۵	اقسام موجوداتی که منشأ عدمند
۳۵۷	منشأ تفکر ثنوی، وجود اشیائی است که موجب عدمند
۳۵۸	هستیا به دو دسته خیر و شر تقسیم نمی‌شوند
۳۵۸	تلازم خیرات با شرور
۳۵۹	ترتیب خیرات و مصالح بر شرور
۳۶۰	شر از «ماده» برمی‌خیزد
۳۶۰	چون اثرپذیری در عالم مادیات هست شر هم هست
۳۶۱	شرح و توضیح متن
۳۶۳	مطلق و نسبی بودن خیر و شر
۳۶۵	موقعیت شرور در نظام کلی عالم
۳۶۵	مروری بر مطالب درس گذشته
۳۶۶	اشیاء از طبایع خودشان تخلف نمی‌کنند
۳۶۶	تفاوت نظام کلی با نظام جزئی موجودات
۳۶۷	ارزش، حقیقت و واقعیت
۳۶۸	آیا نظام موجود عالم همان نظام ارزشمند است؟
۳۶۹	ارزشها مربوط به نظام جزئی و عمل انسان است
۳۷۰	تفکیک میان «واقعیت» و «ارزش» مربوط به حوزه عمل انسان است
۳۷۱	تصرف انسان در طبیعت به معنی تغییر در نظام کلی طبیعت نیست
۳۷۲	معجزه و خرق عادت تصرف در نظام جزئی است
۳۷۴	توضیح دیگری درباره تلازم خیرات و مصالح با شرور
۳۷۵	نسبیت شرور
۳۷۵	اشیاء در وجود لغیره و اضافی خود ممکن است شر واقع شوند

۳۷۶	شرح و توضیح متن
۳۷۶	در میان اعدام، عدم ملکه شر است
۳۷۷	تفاوت عدم مضاف و عدم ملکه
۳۸۰	ادامه بحث شرور
۳۸۰	یادآوری درس گذشته
۳۸۱	شرح و توضیح متن
۳۸۷	شرور متوجه افراد است نه انواع
۳۸۷	اگر هدف طبیعت فرد باشد اخلاق قابل توجیه نیست
۳۸۹	شر حقیقی اقلیت افراد یک نوع را می‌گیرد
۳۸۹	شری که شامل اکثریت افراد یک نوع می‌شود
۳۹۳	عدم بعضی از کمالات، شامل اکثر افراد یک نوع می‌شود
۳۹۳	شرح و توضیح متن
۳۹۳	شری که شامل اکثریت افراد می‌گردد مقتضای طبیعت نوع نیست
۳۹۴	بعضی از تفاوت استعدادها برای تقسیم کار اجتماعی است
۳۹۷	شرح و توضیح متن
۴۰۰	طرح یک اشکال و پاسخ آن
۴۰۳	شرح و توضیح متن
۴۰۶	شریت اخلاق و اعتقادات فاسده
۴۰۶	شر بالعرض مقضی بالذات است و شر بالذات مقضی بالعرض
۴۰۷	تحلیل شروری که موجب شقاوتند
۴۰۹	بعضی از اعتقادات و اخلاق فاسده، عدمی محض هستند
۴۱۰	اعتقادات و اخلاق فاسده وجودی مقضی بالذات هستند
۴۱۰	کفر و اخلاق فاسده از لوازم نظام عالم مادی هستند
۴۱۰	تحلیل اعتقادات و اخلاق فاسده‌ای که بالذات مقضی قضای الهی هستند
۴۱۱	عالم یک واحد تجزیه‌ناپذیر است
۴۱۱	اصل وابستگی همه اشیاء عالم به همدیگر
۴۱۲	وابستگی اشیاء در نظام طولی و عرضی به همدیگر
۴۱۳	نظام بهم پیوسته و واحد عالم در تعابیر قرآن و روایات
۴۱۵	متن
۴۱۶	فهرستها

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

کتاب حاضر جلد دوم درسهای الهیات شفا (و جلد سوم فلسفه ابن سینا) اثر استاد شهید آیت الله مطهری است. توضیح این درسها در مقدمه جلد اول ذکر شده است. جلد اول این کتاب شامل دو فصل از مقاله اول و مقالات چهارم و پنجم و ششم و هفتم و سه فصل اول مقاله هشتم بود. این جلد شامل درسهای استاد شهید از فصل چهارم تا آخر مقاله هشتم و نیز فصل اول و ششم مقاله نهم کتاب الهیات شفا می شود.

جلد اول مورد اقبال علامه مندان به آثار فلسفی استاد مطهری واقع شد. امید است این مجلد نیز رضایت خاطر آنها را فراهم آورد. از خدای متعال توفیق بیشتر در نشر هرچه بهتر آثار آن متفکر و فیلسوف و فقیه عالی مقام را مسئلت می کنیم.

آبان ۱۳۹۹

برابر با ربیع الاول ۱۴۴۲

موسس و ناشر: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)